

Národná pozícia k Stratégii EÚ pre dunajský región

Slovenská republika víta rozhodnutie Európskej rady z júna 2009 o príprave Stratégie Európskej únie pre dunajský región (ďalej len „dunajská stratégia“). Prípravu a implementáciu stratégií zaoberajúcich sa komplexným a trvalo udržateľným rozvojom jednotlivých regiónov Európskej únie považujeme za správny prístup k problematike regionálneho rozvoja, keďže do prípravy takýchto stratégií sú priamo zapojené aj zainteresované regióny a ich zodpovedné orgány. Takýto prístup vedie k pevnejšiemu vlastníctvu („ownership“) princípov, cieľov, ako aj opatrení na realizáciu stratégie.

Dunajský región, ako aj samotná rieka Dunaj predstavujú v rámci Európskej únie osobitný prírodný, hospodársky a dopravný fenomén, ktorý je spojený so suverenitou zainteresovaných krajín, resp. regiónov. Ide o región, v ktorom sa spájajú „staré“ členské štáty EÚ, ako aj štáty, ktoré len nedávno prešli cestou ekonomickej a spoločenskej transformácie a členmi EÚ sa stali len pred pár rokmi. Je symbolickým i skutočným priestorom zjednotenia Európy v smere východ – západ po páde „železnej opony“, vrátane prekonania jej pretrvávajúcich reliktov.

Rieka je odjakživa symbolom neutíchajúceho pohybu života. Je impulzom pre osídľovanie, dopravu, výrobu energie, rôzne druhy hospodárstva a služieb, obchodu, poľnohospodárstva, kultúrne a sociálne väzby a samozrejme prírodného bohatstva. Dunaj ako najväčšia európska rieka v plnej miere svoj potenciál nevyužíva v každej z vyššie uvedených oblastí a k tomu významne môže prispieť práve dunajská stratégia.

Dunajská stratégia by mala mať ambíciu vytvoriť mechanizmus spoločnej zodpovednosti krajín dunajského regiónu za ekonomický a spoločenský rozvoj podunajských krajín pre uchovávanie prírodného a kultúrneho dedičstva. Po prijatí Lisabonskej zmluvy sa môže stať prvým veľkým európskym projektom, ktorý umožní zjednotiť sa v záujme potrieb a priorít štátov, regiónov a spoločentiev na vývoji, ktorý bude v prospech celej Európy. Koordinovaný prístup krajín, regiónov a civilného sektora k spoločným problémom Dunaja a príľahlého územia, založený na transparentnej a vzájomnej komunikácii všetkých zainteresovaných aktérov, umožní ich efektívnejšie a nákladovo výhodnejšie riešenie a dovoľí naplno využiť nebyvalý potenciál dunajského regiónu.

V rámci národnej pozície k dunajskej stratégii Slovenská republika za najdôležitejšie považuje zdôrazniť a presadzovať orientáciu na komplexné, vyvážené a spravodlivé riešenie rozvoja podunajského územia. Integrovaný prístup znamená, že jednotlivé priority musia byť riešené rovnocenne v záujme všetkých zainteresovaných štátov a vo vzájomnej previazanosti. Dôležité pri spracovávaní dunajskej stratégie je i zohľadnenie existujúcich geopolitických, prírodných a rozvojových stratégií jednotlivých regiónov nachádzajúcich sa pri rieke Dunaj.

Hoci väčšina krajín dunajského regiónu je členmi Európskej únie a aj vypracovanie samotnej dunajskej stratégie iniciovala Európska rada a koordinuje ho Európska komisia, zapojenie nečlenských štátov regiónu do aktivít a úloh spojených s prípravou a implementáciou dunajskej stratégie považuje Slovenská republika za potrebné a žiaduce. V participácii nečlenských podunajských krajín na novej makrostratégii EÚ vidíme nesporné rozvojové impulzy nielen pre tieto štáty, ale aj pre štáty Európskej únie.

Slovenská republika sa stotožňuje s hlavnými piliermi dunajskej stratégie, tak ako ich navrhla Európska komisia a ktorými sú:

1. Doprava a konektivita (prístup k Dunaju a pod.)
2. Voda (životné prostredie, biodiverzita, núdzová odozva, napr. v prípade povodní)
3. Sociálno-ekonomický rozvoj (hospodárska a kultúrna spolupráca a pod.)

V rámci jednotlivých pilierov bude Slovenská republika v rámci prípravy dunajskej stratégie presadzovať nasledujúce ciele a aktivity:

1. Infraštruktúra ako báza pre konektivitu

Dopravná infraštruktúra

Rozvoj dopravnej infraštruktúry, predovšetkým **rozvoj kontinuálnej dunajskej vodnej cesty a zabezpečenie splavnosti Dunaja v pôvodnom toku**, rešpektujúci princípy trvalo udržateľného rozvoja, považuje Slovenská republika za jednu z hlavných priorít, ktorá by sa mala v dunajskej stratégii odzrkadliť. Vodnú dopravu považujeme z hľadiska environmentálnych, energetických, ale aj spoločenských aspektov za jeden z najvýhodnejších druhov dopravy v Európe. V tejto súvislosti treba venovať pozornosť rozvoju nákladnej a osobnej vodnej dopravy ako súčasti západo-východoeurópskej siete vodných ciest, ako aj efektívnemu dobudovaniu dunajskej vodnej cesty v súlade s parametrami odporúčanými Dunajskou komisiou a EHK OSN (Modrá kniha a Dohoda AGN). Týmto riešením sa umožní odstránenie prekážok plavby a následne rozdielov v miere využívania potenciálu vnútrozemskej vodnej dopravy medzi západnou a východnou časťou Európy a vytvorenie podmienok pre realizáciu severo–južného dopravného prepojenia na báze vodnej dopravy. Splavnenie tokov treba využiť aj ako potenciál hospodárskeho rozvoja miest a prístavov podunajského priestoru a jeho regiónov, tak aby sa mohli stať silnými logistickými uzlami s poskytovaním rozsiahlych sprievodných služieb.

Prioritnú pozornosť v súvislosti s rozvojom dunajskej vodnej cesty treba venovať aj rozvoju **multimodálnych koridorov** v dunajskom regióne. Intermodálna doprava by mohla byť dobrým a ekonomicky efektívnym riešením, odbremeňujúcim prepravné cesty regiónu od kamiónovej dopravy, ktorá má nepriaznivé vplyvy na životné prostredie a zdravie obyvateľstva a stane sa nevyhnutným záložným dopravným koridorom k železničnej sieti.

V tomto kontexte sa ako prospešný javí byť projekt **Transkontinentálneho tranzitného terminálu**, ktorého cieľom je vytvoriť uzol s kombináciou všetkých druhov dopravy, najmä tých, ktoré majú najlepšie predpoklady pre rast: pozemných druhov a leteckej dopravy. Blízkosť cestných a rýchlostných diaľničných komunikácií v tomto území bude pôsobiť v systéme dopravy komplementárne. Transkontinentálny tranzitný terminál by mal byť najkomplexnejším a najefektívnejším uzlom spájajúcim päť rôznych druhov dopravy. Funkcia tranzitu zlepší podmienky pre vznik rôznych odvetví priemyslu, ktorý bude generovať rozvoj obchodu, finančníctva a bude výrazne napomáhať rozvoj regiónov v strednej a východnej Európe. Takýmto spôsobom vznikne tranzitné, logistické a obchodné centrum, ktorého nadstavbou by malo byť vývojové a vzdelávacie centrum všetkých druhov dopravy a logistiky a súvisiacich inteligentných dopravných systémov a informačných technológií.

Rozvoj dopravnej infraštruktúry treba realizovať s priamym napojením na nosné dopravné koridory (cestná, železničná, vodná doprava (napr. aj kompy cez Dunaj), letecká, príp. cyklotrasy). **Dobudovanie dopravnej infraštruktúry v regiónoch**, vytváranie synergických

efektov splavnovaním prítokov Dunaja, výstavba a rekonštrukcia verejných prístavov na Dunaji a jeho splavných prítokoch so zreteľom na zlepšenie medzinárodného a regionálneho prepojenia by sa mali stať podpornými, avšak nevyhnutnými opatreniami, ktoré umožnia dosiahnuť komplexnú konektivitu dunajského regiónu.

Prepojenosť medzi jednotlivými časťami regiónu umožní plnohodnotný rozvoj miest a obcí regiónu, zvýšenie ich konkurencieschopnosti a súdržnosti.

Pre zvýšenie sociálno-ekonomického rozvoja je potrebné riešiť aj **dostupnosť regiónov** podunajského priestoru, najmä možností prechodu cez Dunaj a napojenie na dopravné siete celoeurópskeho významu. Prioritnými oblasťami budú regionálne letiská určené pre nízkonákladovú dopravu, kľúčové železničné a cestné koridory a vodná doprava. Veľkú pozornosť treba venovať tvorbe flexibilných sietí kombinovanej dopravy, ktoré umožnia rýchlu i cenovo a environmentálne efektívnu prepravu pracovnej sily a tovarov. Bude nutné pokračovať v rýchlej dostavbe telekomunikačných sietí v regióne.

Energetická infraštruktúra

V čase, keď takmer celá Európska únia čelí problémom energetickej bezpečnosti a spoľahlivosti dodávok energetických surovín, považuje Slovenská republika rieku Dunaj za významný **transportný koridor pre dodávku energetických surovín**, ale aj za potenciálny **zdroj čistej, obnovujúcej sa energie**. Z hľadiska energetickej bezpečnosti Slovenska i Európskej únie, environmentálnych kritérií rozvoja krajín EÚ je budovanie tejto stratégie nevyhnutné.

Energetickú bezpečnosť regiónu možno zvýšiť aj budovaním zariadení na **využívanie energie toku, prípadne geotermálnej energie**, pri súčasnom rešpektovaní záujmov ochrany životného prostredia. Výraznejšie využívanie potenciálu vodnej energie Dunaja a jeho prítokov ako obnoviteľného energetického zdroja by pri súčasnej diverzifikácii energetických zdrojov prispelo aj k plneniu záväzkov v oblasti znižovania emisií skleníkových plynov. Pri stavbe a plánovaní hydroenergetických diel je v súlade s európskou legislatívou potrebné vykonať posudzovanie ich vplyvov na životné prostredie pre minimalizáciu možných environmentálnych rizík. Takisto je potrebné sústrediť sa na zvýšenie efektívnosti využitia vodnej energie na existujúcich dielach a ich fungovanie ako špičkových zariadení tam, kde je to možné.

Pre posilnenie energetickej bezpečnosti jednotlivých štátov dunajského regiónu je nevyhnutné zabezpečiť **kompatibilitu a prepojenosť národných energetických sietí**.

2. Voda (životné prostredie, biodiverzita, protipovodňová ochrana)

Podpora ekonomických aktivít využívajúcich potenciál rieky Dunaj a jej povodia musí byť v súlade s ekologickým správaním. Je nevyhnutné venovať adekvátnu pozornosť **ochrane a trvalo udržateľnému využívaniu ekosystémov**, vrátane ekologicky vhodného obhospodarovania lužných lesov, ako aj **ochrane biologickej diverzity regiónu**. Racionálne využívanie a ochrana prírodných zdrojov nie sú v rozpore. V tomto smere treba vytvoriť

mechanizmus a posilniť dialóg medzi subjektmi zainteresovanými v ochrane prírodného prostredia a ekonomickými subjektmi.

Osobitnú starostlivosť treba venovať otázkam **ochrany kvality vody, zvyšovaniu výdatnosti vodných zdrojov** a vytvoreniu potenciálu umožňujúcemu prístup ku kvalitným zdrojom podzemných vôd a čisteniu odpadových vôd tak. Tým by mohla byť splnená jedna z podmienok pre zabezpečenie trvalo udržateľného zodpovedného prístupu k najväčšiemu európskemu zdroju kvalitnej podzemnej vody na Žitnom ostrove, čo má význam v kontexte celej strednej Európy. V tejto súvislosti bude v nových členských štátoch EÚ v nasledujúcich rokoch prioritnou podpora zavádzania „ekologických technológií“ do výroby, výstavby čistiarní odpadových vôd a budovania alternatívnych systémov čistenia odpadových vôd vo vidieckych sídlach menších ako 2000 ekvivalentných obyvateľov. Tento prístup umožní výber a realizáciu optimálneho riešenia v jednotlivých lokalitách z hľadiska technického, ekonomického a sociálneho. Sociálny aspekt zahŕňa schopnosť vidieckeho obyvateľstva financovať prevádzku realizovaného systému čistenia odpadových vôd.

Dunaj je medzinárodnou riekou a je dôležité, aby vody v celom jeho povodí (podzemné i povrchové), ich biodiverzita a príslušné ekosystémy boli chránené spoločne všetkými krajinami, ktorými táto rieka preteká. Vyžaduje to však skombinovať **udržateľné spôsoby využívania krajiny** a efektívne hospodárenie s vodou a pôdou, s ochranou biodiverzity a s povodňovou ochranou. V rámci ochrany životného prostredia území v okolí Dunaja sa všetky pririečne štáty musia sústrediť na prevenciu voči rozmiestňovaniu zdrojov znečisťovania rieky, ako aj ich odstraňovanie, regeneráciu inundačných oblastí a mokradí, revitalizáciu poškodenej krajinej štruktúry, uplatnenie ochrany a vhodného obhospodarovania a udržateľnosti lužných lesov, zvyšovanie retenčného potenciálu krajiny.

Súčasťou integrovaného prístupu k využitiu Dunaja je aj zlepšovanie prostriedkov **protipovodňovej ochrany** a zdokonaľovanie spoločného informačného systému o odtokových pomeroch a širšie sprístupnenie informácií s cieľom predpovedania hydrologických situácií. Osobitným problémom je exaktná predpoveď krízových hydrologických situácií, ktoré si vyžiadali v ostatných rokoch obeť na životoch prakticky v celom území východnej a strednej Európy. Je žiaduce, aby krajiny v povodí Dunaja iniciovali vývoj potrebnej metodiky v rámci EÚ a boli schopné ju implementovať v oblastiach, v ktorých sa prívalové povodne vyskytujú a uplatňovali zásady integrovaného manažmentu vodných zdrojov a pôdneho fondu. Protipovodňová ochrana by mala byť okrem iného založená na protipovodňovej ochrane v čiastkových povodiach Dunaja, a to na národnej i nadnárodnej úrovni.

Potrebné je podporovať nasadzovanie pilotných a modelových projektov a prístupov **integrovaného manažmentu povodí** v praxi s postupným širším a komplexným nasadením v sídlach a celých povodiach.

3. Sociálno-ekonomický rozvoj

Cestovný ruch

Rozvoj dopravnej infraštruktúry s citlivým prístupom ku všetkým zložkám životného prostredia umožní aj rozvoj trvalo udržateľných modelov **cestovného ruchu**, ktorý

Slovenská republika považuje za významný prostriedok k upevňovaniu neformálnych sociálnych väzieb medzi obyvateľmi jednotlivých krajín regiónu. Podpora cestovného ruchu v rámci dunajského regiónu so sebou prináša nielen výhody v oblasti posilnenia medzikultúrneho dialógu, nezanedbateľné stimuly v oblasti rozvoja malých a stredných podnikov a celkového ekonomického rozvoja, najmä v prihraničných oblastiach, ale aj kvalitnejší a plnší život obyvateľov

V tejto súvislosti považujeme za žiaduce:

- Vytvorenie spoločných, komplexných turistických produktov zo spoločných, predovšetkým prihraničných atrakcií (kultúrno-historické pamiatky, prírodné a duchovné bohatstvo, spoločné podujatia, vytvorenie príslušnej informačnej siete) s cieľom vybudovať významnú turistickú destináciu Európy v povodí Dunaja;
- Prehĺbenie a rozšírenie spolupráce (vnútroštátnej i cezhraničnej) obcí, miest, regiónov, ako aj podnikateľských subjektov popri rieke Dunaj;
- Spoločné využívanie infraštruktúry pre ciele cestovného ruchu (napr. splavovacie trasy na Dunaji, cyklistická trasa pozdĺž Dunaja s prepojením na ďalšie trasy v dotknutých regiónoch);
- Vytvorenie inštitucionálnej siete destinačného manažmentu a spoločnú marketingovú činnosť v oblasti vzniku kultúrnych iniciatív na podporu proaktívneho prístupu ku kultúrnej rôznorodosti a inovatívnych produktov v oblasti cestovného ruchu, nájdenie spoločných cieľových skupín a cieľových trhov;
- Rozvoj vidieckeho turizmu a agroturistiky ako environmentálne a sociálne výhodných foriem cestovného ruchu na miestnej a regionálnej úrovni;

Kultúrny rozvoj

Dunajský región je významným priestorom, kde sa stretávajú rôzne kultúry a národnosti. Pre úspešnú implementáciu cieľov a ducha dunajskej stratégie je potrebné realizovať opatrenia podporujúce uchovanie rôznorodosti kultúrneho bohatstva, ochrany kultúrno-historických pamiatok regiónu, **rozvoj kultúrneho dialógu**, vzájomného poznávania a porozumenia, a to najmä v cezhraničnom kontexte.

V tejto súvislosti by bolo vhodné rozvinúť napríklad zámer etablovania Dunajského kultúrneho festivalu v Bratislave, ktorý by, podobne ako Edinburghský festival, predstavoval fórum pre prezentáciu umelcov a umeleckých súborov rôznych národností a kultúr z dunajského regiónu. Pri kultúrnom rozvoji regiónov, prekonávaní sociálneho vylúčenia a nedostatku pracovných miest v zaostávajúcich regiónoch je potrebné klásť dôraz na mapovanie kultúrneho potenciálu sídiel a krajiny, na jeho zhodnotenie formou zapojenia do ponuky regionálnych a miestnych turistických služieb a produktov alebo programov ochrany kultúrneho dedičstva a revitalizácie krajinskej štruktúry vrátane ochrany a uplatnenia nehmotného kultúrneho dedičstva jednotlivých komunít, národností a etník na území dunajského regiónu.

Problematika **inklúzie marginalizovaných rómskych komunít** je ťaživým sociálnym a ekonomickým problémom v mnohých krajinách dunajského regiónu, ale aj príkladom stretu kultúr. Efektívne a trvalé riešenie tejto problematiky bude vyžadovať koncentrované úsilie a sústredenie ľudských i finančných kapacít na medzinárodnej úrovni s dôrazom na spoluprácu s rómskym etnikom. Táto situácia je z hľadiska zložitosti azda najnáročnejšia v „nových“ členských štátoch EÚ. Doterajšie pokusy o vyriešenie týchto problémov nevedli

k riešeniam, ktoré možno z hľadiska zainteresovaných subjektov a vynaložených prostriedkov považovať za jednoznačne úspešné a efektívne. Spoločné projekty v rámci dunajskej stratégie môžu priniesť nové podnety. Udržiavanie súčasného trendu by mohlo viesť už v najbližšom desaťročí k vážnym sociálnym nepokojom v regióne.

Podpora ekonomického rozvoja a konkurencieschopnosti

Hlavným cieľom sociálno-ekonomického rozvoja v dunajskom regióne bude **tvorba vedomostnej ekonomiky**, ktorá by mala byť hlavným zdrojom konkurencieschopnosti členských krajín. Projekty by mali prioritne podporiť nasledovné oblasti spolupráce:

- a) Vytváranie transhraničných sietí spolupráce, ktoré budú zahŕňať nadnárodné spoločnosti, malé a stredné podniky, univerzity, výskumné centrá a regionálne a miestne samosprávy. Tieto siete môžu existovať tak vo virtuálnej podobe, ako aj v podobe formalizovaných inštitúcií (vedecko-technické inkubátory a technologické parky);
- b) Schémy orientované na spoločný výskum a vývoj pokrokových technológií, ktoré podporia regionálnu špecializáciu na určité tovary a služby a vytvorenie konkurenčných výhod oproti iným regiónom Európy;
- c) Opatrenia inovačnej politiky zamerané na zvýšenie exportov high-tech tovarov a poznatkovo intenzívnych služieb a to aj v rámci dunajského regiónu;
- d) Schémy zamerané na spoločný výskum, vývoj a ochranu práv duševného vlastníctva.
- e) Schémy zamerané na podporu regionálnych fondov rizikového kapitálu, ktoré sa bude opierať o znalosť lokálnych firiem s vysokým rozvojovým potenciálom;
- f) Opatrenia vednej a technickej politiky zamerané na regionálnu mobilitu doktorandov a vedeckých pracovníkov medzi rôznymi univerzitami a výskumnými centrami v regióne, ako aj medzi univerzitami a výskumnými centrami na strane jednej a podnikmi na strane druhej;
- g) Podporovať komplexné zintenzívňovanie spolupráce obcí a prihraničných regiónov na východnej hranici schengenskej hranice v rámci dunajského regiónu, ktorá sa stane potenciálne novou osou hospodárskeho rozvoja v rámci dunajského regiónu;
- h) Prostredníctvom dopravných prepojení podporovať spoluprácu sídiel a osobitne rozvojových pólů európskeho významu smerujúcu k polycentrickému rozvoju zohľadňujúcemu osobitosti územia ako predpoklad rozvoja metropol, ale aj miest a obcí v ich zázemí, zvýšenie ich súdržnosti a súdržnosti regiónu ako celku aj v rámci európskych súvislostí.

Potenciál dunajského priestoru vidíme v podpore rozvoja výskumu, vývoja a inovácií v napríklad v regióne Centrope (Bratislava, Viedeň, Győr a Brno), ktorý sa vyznačuje vysokým ekonomickým rastom, a to najmä vzájomnou spoluprácou a vytváraním klastrov so zameraním na rozvoj vedomostnej spoločnosti (so zapojením verejného, akademicko-duchovného a privátneho sektora). Toto územie, kde v polomere 200 km žije 6 miliónov obyvateľov, sa vyznačuje vysokým ekonomickým rastom a môže sa stať vedeckým a inovatívnym trustom dunajského regiónu.

Vzhľadom na to, že súčasťou dunajského regiónu sú krajiny na rôznom stupni ekonomického rozvoja, so značne diverzifikovanými sociálnymi problémami, Slovenská republika považuje za nevyhnutné zaoberať sa v rámci dunajskej stratégie **disparitami medzi jednotlivými oblasťami** dunajského regiónu.